

Matjaž Klemenčič

*Pedagoška fakulteta,
Univerza v Mariboru.*

Priljeno: 21. 11. 1987.

POLITIČNO DELO ETBINA KRISTANA

POVZETEK

Članek podaja kritično analizo političnih dejavnosti slovenskega politika in pisatelja Etbina Kristana (1867—1953), posebno pa med njegovim bivanjem v Združenih državah Amerike. Omenjena je tudi njegova vloga urednika časopisa *Cankarjev glasnik* (Cleveland) in predsednika Slovensko-ameriškega narodnega sveta. Razglablja se Kristanov pogled na nacionalnost (nekaj naravnega, kar ne bi smelo voditi k sovražanju drugih), njegovo pritrnilno stališče do vključevanja v boj proti fašizmu, njegovo sodelovanje z ostalimi jugoslovenskimi skupinami v Združenih državah ter njegov koncept jugoslovanskega federalizma.

O Etbinu Kristanu v slovenskem zgodovinoписju še ni bilo dosti zapisanega. Kristan predstavlja osebnost, ki je zaradi svojih dostikrat kontraverznih stališč vzbujal zanimanje slovenske politične javnosti ze vse od let, ko je vodil Jugoslovansko socialno demokratsko stranko v Habsburški monarhiji in še je na brnškem kongresu leta 1899 zavzemal za princip personalne kulturne narodnostne avtonomije za razliko od mnogih njegovih kolegov v avstrijski socialni demokraciji, ki so se zavzemali za princip teritorialne narodnostne avtonomije (7:201). Druga Kristanova velika znota je njegovo zavzemanje za kulturno jezikovno narodno zedinjenje Jugoslovanov do vključno tivolske Konference jugoslovanskih socialističnih strank leta 1909 (15). Kristan je bil torej voditelj Jugoslovanske socialno demokratske stranke v času ko so ga slovenski socialisti v ZDA povabili, da bi jim prišel predavati o socializmu v tamkajšnje jugoslovanske socialistične klube (4:5).

Vse do nedavnega se je pozornost slovenskega zgodovinoписja omejevala le na njegovo dejavnost v domovini pred prvo svetovno vojno. O teh aspektih njegove dejavnosti sta zlasti pisala Janko Pleterski (15) in Dušan Kermauner (45). Tako kot je vse do nedavnega v slovenskem in jugoslovanskem zgodovinoписju bila zgodovina izseljevanja »tabula rasa«, tako je tudi razumljivo, da se slovenski zgodovinarji niso ukvarjali s Kristanovo dejavnostjo v Ameriki, ki pa je pomembna za osvetlitev celotne politične filozofije in razvoja politične misli Etbina Kristana. Tudi naše vedenje o dejavnosti slovenskih socialistov in njihovem stališču do jugoslovanskega vprašanja med prvo svetovno vojno je bilo omejeno le na t.i. chicaško izjavo Jugoslovanskega republičanskega združenja iz leta 1917, ki je postavila temelje mogočnega gibanja med Slovenci v Ameriki za jugoslovansko demokratsko federativno republiko (24:31, 32). Že v tej izjavi ni več govora o kulturni personalni avtonomiji ampak o jugoslovanski federativni republiki, za katero se je z vsem žarom zavzemal tudi Kristan, ki je izjavo tudi sopodpisal. Že tedaj se je Kristan ne le odpovedal

principu kulturne personalne avtonomije, ampak je v svojih govorih tudi napadal delovanje Jugoslovanskega odbora iz Londona, kateremu je očital nepovezanost z narodom ter podreditev srbskemu, kraljevaškemu in centralističnemu sledanju na vprašanje jugoslovanskega zedinjenja. O teh vprašanjih sta pisala Majda Kodrič (8) in Matjaž Klemenčič (6). Etbin Kristan smotorej našli kot voditelja socialističnega gibanja med slovenskimi izseljenci v ZDA kot tudi Jugoslovanskega republičanskega združenja med prvo svetovno vojno. V listu *Glas naroda* z dne 11. marca 1915 je zapisano, da je znani slovensko-ameriški meščanski javni delavec dr. Kern predlagal Kristana v Slovenski narodni čitalnici da bi začeli akcijo za neodvisno Slovenijo. Kristan »se je zarezal in nas imel za bedake, češ da smo se tako neumni, da mislimo, da se bodo gospodje pri zeleni mizi na nas ozirali. In konačno se je izrazil (vođa slovenskih socialistov, sodrug Kristan, poslušajte in strmite), da Slovenci nismo vredni svobode«. Ta Kristanova izjava se je dolgo let ponavljala v Clevelandu (18:377). Dušan Kermauner ocenjuje Kristanovo stališče kot slabost reformistične negibnosti, ki jo danes lahko zgodovinsko odmerjamo, saj naj bi Kristan s tem svojim stališčem izpričal prevec trezno čekanje na tisto, kar se bo izcimilo i z vojnega razpleta, računal pa naj bi na pomoč takrat ze razpadle socialistične internacionale (5:407).

V tem času je v letih 1917 do 1920 tudi urejal glasili *Jugoslovanske socialistične zveze Proletarec* in *Ameriski družinski koledar* (14:169). V tem času je bilo v uvodnikih *Proletarca* več zapisov o socialnih gibanjih delavstva v ZDA. *Proletarec* je primerjal stanje v Veliki Britaniji s tistim v ZDA in Kristan je med drugim zapisal: »Angleško delavstvo v svojih bojih ni tako razdvojeno kakor npr. ameriško delavstvo. Ako vlada ne doseže sporazuma s premogarsko organizacijo, grede na stavko tudi transportni in železniški delavci, ki zaeno s premogarji predstavljajo tri najmočnejše strokovne organizacije v Angliji... Sedanja revolucija v Angliji se vrši pretežno v možganih delavstva. To pa je najpotrebnejša tudi za ameriško delavstvo, če hoče voditi uspešne boje proti izkoriščevalnemu razredu« (17 — cit., po:23).

Kasneje se je Kristan vrnil v domovino in se kot poslanec konstituante neuspešno zavzemal za principe Jugoslovanskega republičanskega združenja. Bil je tudi član ustavodajnega odbora in se v njem skupaj z Jovanom Donovićem zavzemal za jugoslovansko republiko, odpravi smrtne kazni, ločitev cerkve od države, svobodo tiska, odgovornost ministrov, zahteval da bodi zemlja lastnina celega naroda in grajal pomanjkljivost in reakcionarnost legislature v socialnih in ekonomskih vprašanjih (3). V članku »Avtonomija in samouprava« se je izrekel za samoupravo a še vedno proti državnopravni avtonomiji posameznih jugoslovanskih narodov (10). Nato pride spet do temnejšega obdobja Kristanovega življenja. On se je želel vrniti v ZDA iz osebnih razlogov saj ga je tam čakala njegova zaročenka in bodoča žena Frances. Zato je bil tudi prisiljen sprejeti službo izseljenskega komisarja Kraljevine SHS. Pripravljen se je bil kot jugoslovanski državni uradnik pokloniti kralju Aleksandru. To službo je opravljal vse do leta 1927. nato pa je postal gostilničar v zakotnem Grand Havenu v Michiganu, kjer je seveda tudi pisal. Pisal je socialne romane iz življenja ameriških Slovencev, vendar pa prepustimo oceno le teh literatom. Leta 1837 so ga končno potegnili iz naftalina in postal je urednik *Cankarjevega glasnika*, mesečnika za leposlovje in pouk. *Cankarjev glasnik* je izhajal v letih 1937 do 1942 v Clevelandu in je rezultat dejavnosti skupine, ki se je zbrala okrog Cankarjeve ustanove, vodil pa so je pred kratkim preminuli izseljenski pionir iz Clevelanda Louis Kaferle. *Cankarjev glasnik* je pravzaprav literarna in politična revija v kateri so izhajali politični

uvodniki, dramski spisi, pesnitve in poučni spisi. Po zlomu Jugoslavije leta 1941 je *Cankarjev glasnik* predstavljal edino slovensko leposlovno in politično revijo in je predvsem rezultat dela zagnancev, ki so predstavljali manjšino med priseljsko populacijo, ki se je morala predvsem boriti za svoj materialni obstoj in zato ni imel časa za kulturno udejstvovanje. *Cankarjev glasnik* je, kot je zapisano v uvodniku iz 1. 1937 služil dobremu razvedrilu in znanju ameriškoslvenskega delavskega ljudstva. Gledal je, da bi pritegnil v svoj krog kolikor je mogoče naših delavnih ljudi, sposobnih da rabijo svoje pero za leposlovje ali za poljudno vedo. Vsaka misel na tekmovanje z enakimi ali podobnimi izdajami na Slovenskem naj bi seveda bila popolnoma izključena. Že zato, ker nosi Cankarjevo ime bi naj *Cankarjev glasnik* skrbel tudi za to, da bi slovenščina, ki bi bila zapisana v njemu bila lepa, knjižna slovenščina. Zanimivo je to, da je leta 1937 tudi zapisal: »Z veliko hvaležnostjo bomo sprejemali podatke, ki se nanašajo na zgodovino Slovencev v Ameriki. Že dolgo se naši ljudje naseljujejo v Ameriki — a sentimentalni pomisleki gor ali dol — večno ne bodo naši potomci živeli kot Slovenci. Lahko jim zapustimo zavest, da so bili rojeni od slovenskih staršev in simpatije do svojega rodu in dežele iz katere so njihovi dedje prišli. Zato bo dobro in lepo, a če bo tedaj znano kaj in kdo so bili ti Slovenci in kaj so delali in kaj storili v tej deželi bo prepozno. Če se ne zapiše kaj o zgodovini ameriških Slovencev dokler še žive ostanejo tudi oni ne le brez zgodovine ampak brez vsakega vidnega sledu in to bi ne bilo prav, saj se mora zgodovinar poslužiti le onih virov, ki so na razpolago in če si Slovenci sami ne poskrbimo zanje ne bo storil tega nihče. To bi pomenilo vrzel v zgodovini Slovencev in zgodovini Amerike. Če ne zapustimo nobene sledi za seboj smo bili res le gnoj za tujo kulturo in če moremo pokazati kaj smo bili in kaj smo storili smo bili eden od činiteljev, ki so naredili iz Amerike to kar je« (21:1). *Cankarjev glasnik* je v petih letih svojega obstoja objavil 713 enot od tega 126 crtic in povesti, 104 pesmi, 20 dram, 12 prevodov, 62 uvodnikov, 102 članka o aktualnostih, 17 člankov o delavski problematiki, 32 zemljepisnih in zgodovinskih člankov, 39 znanstvenih paberkov, 107 razprav, 43 člankov o književnosti in 49 ostalih člankov. Etbin Kristan je napisal tudi članek o narodnosti v *Cankarjevem glasniku*. V tem članku je primerjal narod s hišico: »Človek je trdo delal večji del svojega življenja in posrečilo se mu je, da je postavil skromen dom. Kdo bi mu zameril, da ga ljubi, da ga njegov vrt zanima, da skrbno priliva cvetličam in pobira mrčes z vsakega grma? Ali naj zato sovraži sosedovo hišo ali pa vso deželo? Moj narod mi je najbližji, ker se je tako zgodilo, da sem njegov del; najlažje delam z njim, najbolje ga poznam, kar morem storiti na njegovem vrtu, bo menda največ zateglo. Ta ljubezen je naravna, neprisiljena in nikomur ne skoduje.

Ampak ljubezen postane lahko kratkovidna, sebična in hudobna, če se zabubi, izgubi vid za ostali svet in se spoji s sovraštvom. Kam vodi narodnost, če postane stekla, predobro vidimo v fasištičnih deželah, ki so iz nje naredile novo, edino zveličavo vero, vrhovni zakon in idejo nad vsemi idejami. Pomen zdrave narodnosti je kulturen. 'Ustvarjaj s svojimi sredstvi, kar moreš najboljšega, ker so ti najbolj priročna in jih najlažje rabiš.' Diktat nacijskega nacionalizma je pa barbarski in njegova sredstva so divjaška. Njegov evangelij uči: 'Moj narod je nad vsemi drugimi! Moj je edini vreden življenja. Mojemu pripada svet. Moj je izvoljen, drugi so zavrženi. Moj je poklican, da gospoduje. Vi drugi — poklonite se, priznajte mojo vrhovnost, umaknite se!' Članek končuje z besedami: »Čast narodnosti, doli s šovinizmom!« (13: 29-31).

Kristan se je ponovno ukvarjal z uprašnji stališča socialistov do vstopa ZDA v vojno, od leta 1939 do 1941. V *Cankarjevem glasniku* v članku »Vojna in demokracija« med drugim zapisal je: »Ali sme ostalo delavstvo biti indiforentno napram nacističnemu lopovskemu fašizmu? Ali res ni nič na tem ležeče, če pograbi blazni veleropar vso Evropo in pomeče vse, kar je količkaj demokratičnega, na gnojišče. Ali je mednarodna solidarnost delavstva postala prazna fraza, v katero delavci sami ne verjamejo? Ampak vsaj prave demokracije nikjer ni. Ne, ampak če ne bo pogojev zanje, je nikdar ne bo... Resnično popolne demokracije ni nikjer. Toda razlike so, ki štejejo razlike med razmerami, v katerih se delavske mase lahko razvijajo, četudi nemara z večjimi ali manjšimi zaprekami in med onimi, kjer je rabelj vedno pripravljen, kjer se brat boji brata, oče sina, in kjer rešuje koncentracijski tabor vsa vprašanja«. Kristan je napadel tudi ameriško nevtralnost in zapisal: »Dokler vlada v eni deželi nacizem, ne more biti miru na svetu.« Zapisal je tudi: »Ne pomagati demokraciji, taki, kakršna je, da se more ohraniti in postati takšna kakršno hočemo, se pravi pomagati njenemu sovražniku. Eno ali drugo — nevtralnost je beseda in v tem slučaju zlagana« (11: 241 — po 6). Konec leta 1940 je bil še bolj načelen in odkrit: »In najboljši začetek novega naprednega dela je preprečenje prodiranja reakcije, preden pomendra vse, kar bi mogla uničiti. To ni le zadeva Anglije, ampak vseh ljudstev, ki jim je pri srcu napredek in ki verujejo vanj« (9: 219 — po 6). Napadel je tudi pacifiste u ZDA, češ: »Kakor lahko postane najbolj učinkovito zdravilo strup, tako je najlepša pacifistična pridiga lahko škodljiva in pogubna, če pride ob nepravem času in v nepravih razmerah. Prav sedaj pa so razmere take in čas je tak, da za pacifično taktiko v navadnem smislu ni prostora, pravi pacifizem, ki vidi v bodočnost, a vidi reči takšne, kakršne so, ne pa kakor bi želel, da bi bile, ima sedaj eno samo nalogo: pomagati z vsemi močmi, da se zatre fašizem v vsaki podobi in pod vsakim imenom, in s tem odpravi največjo nevarnost za svetovni mir in za vsako demokracijo« (12: 196 — po 6). Kristan je tako zahteval čimprejšnjo vključitev ZDA u vojno. Dne 12. februarja 1942 so sklicali predstavnike vseh slovenskih organizacij ter so na sestanku vseh slovenskih narodno podpornih organizacij in kulturnih delavcev pričeli z gibanjem za enotno slovensko politično organizacijo, ki bi združevala vse slovenske organizacije ne glede na svetovno nazorsko opredelitev. Kristan je predložil resolucijo, v kateri so ugotovili, da je za slovenski narod v obstoječih okoliščinah poklican, da govori za Slovence v stari domovini, dokler le tem ne padejo okovi z njihovih rok. V ta namen naj bi sklicali slovenski in ameriški narodni kongres, ki naj bi postavil temelje za uspešno politično akcijo, katere cilj naj bi bil dosega zedinjenja vseh evropskih Slovencev v demokratični politični obliki v okviru demokratizirane jugoslovanske, balkanske in naposled evropske federacije. Izvolili so tudi odbor, ki naj bi pripravil vse potrebno za Slovenski narodni kongres (1; zapisnik JPO-SS po 6).

Do nadaljne pobude za politično akcijo med ameriškimi Slovenci je prišlo na praznovanju 75-letnice Etbina Kristana. Cankarjeva ustanova je 11. aprila 1942 pripravila slavnostni banket v Slovenskem narodnem domu v Clevelandu na St. Clair Avenue. Kristan se je zahvalil za pohvalne besede, nato pa je dejal: »Silno me boli, ko se tukaj shajamo ob polnih mizah in poslušamo petje, godbo in lepe človeške želje, onkraj morja pa stradajo in umirajo, poteptani v blato in kri... On bo delal in se bojeval še nadalje, kolikor le mu se ostaja, da bo enkrat konec teh strašnih razmer in pride svet, o katerem bodo ljudje res ljudje, v katerem bodo vsi Slovenci svobodni in deležni pristne socialne in gospodarske demokracije...« (20: 3 — po 6) Kot rezultat vseh teh pobud

je prišlo 5. decembra 1942 u Slovenskem narodnem domu u Clevelandu do slovenskega narodnega kongresa. Kristan je na tem kongresu kot predsednik referatnega odbora številka dve, ki je obravnaval položaj Slovencev v Jugoslaviji in zamejnih državah ter njih bodočnost, predložil kongresu »Poslanico slovenskemu narodu«, v kateri je z vso poetično močjo svoje besede pozival Slovence v domovini, naj ne klonijo pred okupatorjevimi nasiljem, in resolucijo, v kateri zahteva zedinjeno Slovenijo. Kongresu je predložil tudi resolucijo o bodoči Jugoslaviji, v kateri so predstavniki ameriških Slovencev na ameriškem slovenskem narodnem kongresu izjavili, naj bo nova Jugoslavija »demokratska, federativna država, z moderniziranim čim enotnejšim gospodarstvom in s socialnimi uredbami, ki garantirajo varnost vsega ljudstva pred pomanjkanjem in škodo« (6: 215). Na kongresu so za predsednika Slovenskega narodnega kongresa izvolili Kristana, za sekretarja pa Kazimirja Zakrajška. Ideja je bila, da naj bi Kazimir Zakrajšek bil voditelj, medtem ko naj bi bil Kristan le za figuro. V resnici je prišlo do odstopa Kazimirja Zakrajška iz političnih razlogov. SANS je bila organizacija, ki je bila ustanovljena z namenom, da bi politično in materialno podprla boj Slovencev v domovini z nacifašizmom. SANS pa se je začel kmalu zavzemati za ustanovitev skupne organizacije, ki bi podprla boj jugoslovanskih narodov kot celote s fašizmom. Etbín Kristan je skupaj z Balokovičem in Bunčićem 18. maja 1943 poslal pismo vsem trem organizacijam, v katerih je zahteval, da bi prišlo do organizacije, ki bo omogočala organiziranje koordinacijskega odbora slovenskih, srbskih in hrvaških ameriških kongresov. Hrvatje in Slovenci so delali za ustanovitev neke nove demokratične Jugoslavije v kateri naj bi vsak del užival enake pravice. Te organizacije so izšle iz ljudstva in se tako nebi smela ovirati njihova samostojnost, ki jim obenem omogoča delo vsaki na svojem področju hkrati pa tudi simbolizira osnovo na kateri je potrebno, da bi bila zgrajena nova Jugoslavija. Ugotovil je, da potrebujejo telo ki bo imelo v primeru potrebe pravico govoriti v imenu Jugoslovancev v ZDA in ki bo lahko odbilo kleвета, da se samo koljejo med seboj in da so nepopravljivo razdvojeni med seboj (2: 5 — po 6). **Kristan je v nasprotju s svojim prejsnjim militarističnim stališčem do jugoslovanskega vprašanja zapisal tudi:** »Jaz ne mislim in nihče v našem Svetu ne misli, da bi naše organizacije prenehale funkcionirati v korist nekakšne skupne jugoslovanske organizacije. To nebi imelo smisla, praktično bi to bilo nemogoče. Mi vsi želimo novo Jugoslavijo, v kateri bo vsak sestavni del autonomen in enakopraven, toda to mora najti svoj izraz že v našem sedanjem delu. Zato je logično, da bomo imeli svoje autonomne organizacije, tako vi, kot tudi Srbi in mi. Jaz ne izključujem niti sodelovanja z Bolgari, čeprav danes prilike se niso dozorele za to. Ali za takšno samostojnostjo ne smemo pozabiti na dejstvo, da bo imela najsvobodnejša Jugoslavija skupna vprašanja, kar pomeni, da takšna vprašanja obstoje tudi za nas, a čim so komplicirana, tem manj se jih smemo plašiti« (16; 2 — po 6). 19. junija 1943 so se ponovno sestali predstavniki ameriških Slovencev, Hrvatov in Srbov in imenovali Adamiča za predsednika, med drugim pa tudi zapisali v izjavo: »Konferenca se odločno izreka za Jugoslavijo, v kateri bo vsaka narodnost uživala polno autonomijo v kulturnih in vseh zadevah, v katerih ni prizadeta skupnost. Prav tako zahteva nepokvarjeno demokracijo za celoto, prav tako kakor za njene posamezne dele, da se bo v vseh njenih vladah, centralnih in lokalnih, izrazala volja naroda, in bo gospodarstvo sebičnih klik onemogočeno. Zedinjene države Amerike služijo v tem pogledu lahko za izvrsten zgled, četudi je jasno, da Jugoslavija — ali katerakoli druga dežela, ne more postati enostavna kopija te ali one države. Načela na katerih so zgrajene ameriške Zedinjene države,

pa morejo obveljati za Balkan in vse odredbe, ki ovirajo resnično samoupravo pod lažnim, in obrekovalnim izgovorom, da ljudstvo baje ni zrelo za popolno demokracijo, morajo odpasti. Konferenca poziva vse Južne Slované, da se postavijo v bran zoper vsako razdiralno propagandno in podpro z vsemi močmi delo za edinstvo, za avtonomijo, za demokracijo in za pravičnost, ki mora biti enaka za vse. Jugoslavija, v kateri bo ljudstvo zadovoljno in svobodno, naj postane mogočen steber konfederativnega Balkana, končno rešenega starih tujih intrig. Tak Balkan bo novi Evropi tvoril most med vzhodom in zapadom in služil kot izvrstno sredstvo sporazumevanja in zблиževanja mnogoštevilnih narodov Evrope, ki imajo svoje tradicije, svoje sege in kulture, katere pa vendar spajajo enaki interesi vsega človeštva« (21).

Kristan je na teh smernicah deloval vse do konca vojne, po koncu vojne pa se je SANS zavzel predvsem za pravično rešitev mejnih vprašanj jugoslovanskih narodov. SANS je tudi podprl Henryja Wallaceja, vendar pa Kristan takrat že ni bil več njegov aktivni predsednik. Kristanu Amerika začetka 50. let spričo protilevičarske histerije, ki je tedaj vlada u ZDA ni bila naklonjena, pa tudi — kar je zanimivo — ameriškega državljanstva si nikoli ni pridobil. Zato se je tedaj 84 letni Kristan vrnil v domovino, ki je takrat po sporu s Kominformom že postajala most med vzhodom in zahodom in sredstvo sporazumevanja in spoznavanja mnogoštevilnih narodov Evrope.

LITERATURA

1. *Ameriški Slovenac*. 27. III 1941, p. 196.
2. AS-SANS, škatla 12. Pismo Kristana, Balokoviča in Buniča vsem trem ameriškim jugoslovanskim organizacijam, 18. 5. 1943.
3. »Etbin Kristan«, *Enciklopedija Jugoslavije*, 5. Zagreb, Leksikografski zavod FNRJ, 1962, pp. 396—397.
4. Kermauner, Dušan. »O političnem liku Etbina Kristana«, *Naši razgledi*, Ljubljana, 5. XII 1953.
5. Kermauner, Dušan. »O protivojnim stališču slovenskih socialistov v ZDA leta 1915«, *Naši razgledi*, 12. VIII 1967.
6. Klemenčič, Matjaz. *Ameriški Slovenci in NOB v Jugoslaviji*. Maribor: Obzorja, 1987.
7. Klopčič, France. »Prvi nastop Etbina Kristana za kulturno narodnosno avtonomijo leta 1898«, *Sudobnost*, XIII, Ljubljana.
8. Kodrič, Majda. »Etbin Kristan in socialistično gibanje jugoslovanskih izseljencev v ZDA«, *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja*, Ljubljana, 1984.
9. Kristan, Etbin. »Ameriška pripravljenost«, *Cankarjev glasnik*, III, 1939—1940, No. 11, Cleveland.
10. Kristan, Etbin. »Avtonomija in samouprava«, NZ, 1922.
11. Kristan, Etbin. »Demokracija v krizi«, *Cankarjev glasnik*, III, 1939—1940, No. 11, Cleveland.
12. Kristan, Etbin. »Pacifistična slepost«, *Cankarjev glasnik*, IV, 1940—1941, No. 3, Cleveland.
13. »Narodnost«, *Cankarjev glasnik*, 1938—1939, Cleveland.
14. »Ob 75. letnici zaslužnega moža«, *Cankarjev glasnik*, V, 1941—1942, No. 8, Cleveland.
15. Pleterski, Janko. »Nekaj vrašanj slovenske zgodovine v desetletju 1894—1904«, *Zgodovinski časopis*, Ljubljana, XXXI/1977, No. 1—2.

16. *Proletarec*. 19. V 1943, p. 5.
17. »Razredni boj v Angliji«, *Proletarec*, No. 709, 14. IV 1921.
18. Rogelj, Janko N.; Kern, Frank J. »Osemdesetletnik«, *Naši razgledi*, 29. VII 1967.
19. »Sans na delu za sodelovanje med Srbi, Hrvati in Slovenci«, *Proletarec*, 19. V 1943, p. 5.
20. »Višestrano priznanje Etbina Kristana«, *Prosveta*, Chicago, 15. 4. 1942, p. 2.
21. U. S. National Archives (Suitland, Maryland), R. G. 226 Records of the Office of Strategic Services 37796, Foreign nationality Groups in the United States, Memorandum by Foreign Nationalities branch to the Director of the Strategic Services, No. 189, 13. 5. 1944, Bulgarian Americans and the Macedonian Question.
22. »Za uvod«, *Cankarjev glasnik*, 1973—1938, Cleveland.
23. Ziberna, Igor. »*Proletarec*« — socialistični časopis ameriških Slovencev in stavkovno gibanje v ZDA med leti 1913. in 1929. (diplomska naloga) Maribor, 1986.
24. *Zgodovinski arhiv KPJ*, 5, Beograd, 1951.

THE POLITICAL ACTIVITY OF ETBIN KRISTAN

SUMMARY

The article gives a critical analysis of the political activities of the Slovenian politician and writer Etbin Kristan (1867—1953), especially during his long stay in the United States. Mention is made of his role as editor of the journal *Cankarjev glasnik* (Cleveland) and as president of the Slovene-American National Council. Kristan's view on nationality (something natural which should not be carried to hatred of others), his affirmative stance towards involvement in the war against fascism, his collaboration with other Yugoslav groups in the United States, and his concept of Yugoslav federalism are discussed.